

Cezary Obracht-Prondzyński

Noty wydawnicze

Acta Cassubiana 8, 360-378

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Cezary Obracht-Prondzyński

Noty wydawnicze

**Józef Sporny, *Mały słownik tucholskich hafciarek*, Tuchola 2004, wyd. Boro-
wiackie Towarzystwo Kultury, ss. 43**

W pracy przedstawiono osoby współtworzące trzy szkoły haftu w Tucholi: Zespół Haftu Artystycznego działający przy Tucholskim Ośrodku Kultury (działa od 1966 roku), Zespół Złotych i Bursztynowych Barw (działa od 1979 przy PSS „Spo-łem”) oraz Zespół Haftu „Złotnica”, działający przy oddziale ZK-P od 1984 r. W sumie przedstawiono tu kilkadziesiąt pań współtworzących jeden z najprężniejszych ośrodków hafciarstwa na Pomorzu.

Zbigniew Kłaga, Krystyna Klincewicz, *Muzyczny ruch amatorski w Regionie Gdańskim*, Gdańsk 2004, wyd. Polski Związek Chórów i Orkiestr, Oddział Gdański, ss. 269+11nlb

Ważna praca dokumentująca istotną część pomorskiej kultury. Składa się z czterech części. W pierwszej zaprezentowano kalendarium gdańskiego ruchu muzycznego. W drugiej przedstawiono szczegółowo historię amatorskiego ruchu muzycznego na Pomorzu gdańskim od XIX wieku po współczesność, kładąc nacisk na rozwój stowarzyszeń muzycznych. Część następna została poświęcona wybitnym postaciom współtworzącym ruch muzyczny (znalazło się tu 19 szkiców biograficznych). Ostatnia część to prezentacja chórów i orkiestr działających w oddziale gdańskim Związku (26). Zamieszczono tu także wykaz źródeł oraz kilkanaście ciekawych plakatów, zapraszających na wydarzenia muzyczne. Całość została dość bogato zilustrowana archiwalnymi zdjęciami.

„Cassubia Slavica. Internationales Jahrbuch für Kaschubische Studien”, T. 2, 2004, wyd. Aschenbeck&Isensee Univesitätsverlag Oldenburg, ss. 135

Drugi tom rocznika wydawanego przez towarzystwo działające w Niemczech pod tą samą nazwą, jak tytuł pisma. Redaktorami są Marcin Bobrowski i Hanna Toby

(Groningen, Holandia). W numerze zamieszczono dziewięć artykułów, m.in. Leszka Belzyta o liczebności ludności kaszubskiej na Pomorzu Gdańskim przez I wojnę światową, Krzysztofa Brauna o kaszubologicznych materiałach i badaniach Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UW oraz Jadwigi Zieniukowej o kształtowaniu się kaszubskiego standardu literackiego. Ponadto Ulrich Obst zaprezentował sylwetkę sławisty Fridhelma Hinzego, a Helmut W. Schaller przygotował tekst o *Kaszubach między Polską i Niemcami* w latach 1918-1945. Ponadto zamieszczono tu kilka recenzji oraz wspomnienie poświęcone zmarłemu F. Hinzemu i wykaz jego kaszubologicznych publikacji

Paweł Frankowski, *Grupy wyznaniowe w Gdańsku w warunkach współczesnych procesów globalizacyjnych*, Toruń 2005, wyd. Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 431

Pierwszy rozdział ma charakter ogólny i omawia tożsamość religijną w zmieniających warunkach współczesnego świata. W drugim autor przedstawił grupy wyznaniowe w Polsce w okresie transformacji, zwracając przy tym uwagę na specyfikę Pomorza Gdańskiego. Najobszerniejszy jest jednak rozdział trzeci, w którym przedstawiono 23 grupy nierzymskokatolickie działające w Gdańsku. Ponadto oprócz bibliografii i pożytecznego indeksu osobowego znalazł się tu aneks zawierający m.in. pełen wykaz związków wyznaniowych działających w Gdańsku (44), związków zarejestrowanych w MSWiA, zasady rejestracji kościołów w Polsce oraz wybrane adresy instytucji zajmujących się tzw. nowymi ruchami religijnymi. W pracy zamieszczono też 25 biogramów liderów związków wyznaniowych w Gdańsku oraz sporo ciekawych ilustracji.

***Muzyka Kaszub. Materiały encyklopedyczne*, red. Witosława Frankowska, Gdańsk 2005, wyd. Oficyna Czeć, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, ss. 280**

Po języku i geografii to kolejny tom z serii, która ma się złożyć na *Encyklopedię Kaszub*. Swym zasięgiem terytorialnym hasła obejmują całe Kaszuby – od Borów Tucholskich po Hel i od Gdańska po Nową Karczmę i Bytów. Znalazło się tu 400 haseł o różnym typie: biograficzne, prezentujące poszczególne zespoły muzyczne, instrumenty, wydarzenia, festiwale, utwory, płyty... Przy każdym hasle są wskazówki bibliograficzne, a na końcu pożyteczne indeksy.

***VIII Konferencja Kaszubsko-Pomorska: Muzea pomorskie – twórcy, zbiory i funkcje kulturowe*, red. Cezary Obracht-Prondzyński, Słupsk-Gdańsk 2005, wyd. Instytut Kaszubski, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, ss. 272**
Zbiór materiałów z kolejnej Konferencji Kaszubsko-Pomorskiej. Wybór tematu nie był przypadkowy, bowiem kończyła ona obchody 80-lecia muzealnictwa w Słupsku. Znalazły się tu 24 teksty prezentujące placówki muzealne z całego

praktycznie Pomorza – od Szczecina, Stargardu i Kołobrzegu po Gdynię i Gdańsk. Część referatów została ciekawie zilustrowana, a całość kończą wnioski przyjęte przez uczestników i skierowane do całego środowiska muzealników pomorskich.

***Złota Księga Samorządu Tczewa 1990-2005*, red. Gertruda Pierzynowska, Tczew 2005, wyd. „Bernardinum”, ss. 208**

W kilkunastu częściach zaprezentowano przede wszystkim historię najnowszą samorządów tczewskich, najważniejsze wydarzenia w minionych 15 latach, tczewskie inwestycje, program rozwoju miasta, zakłady komunalne, instytucje i organizacje kulturalne i oświatowe, parafie, organizacje i kluby sportowe itd. To swoiste samorządowe *silva rerum* z pewnością stanie się w przyszłości cennym źródłem dla historyków oraz regionalistów, tym bardziej że zostało opatrzone wieloma zdjęciami.

Zbigniew Sobisz, Mariola Truchan, *Zabytkowe parki podworskie Pomorza Środkowego*, Słupsk 2005, wyd. Pomorska Akademia Pedagogiczna, ss. 280

We wstępie do książki napisano, że tylko połowa z zachowanych założeń parkowych w rejonie Słupska ma zagwarantowane przetrwanie! Przez cały okres powojenny wiele pałaców było niszczone wraz z otaczającymi je parkami, a transformacja ustrojowa przyniosła kolejną odsłonę niszczycielskich działań. Autorzy podkreślają, że ich celem jest wskazanie na walory przyrodnicze i kulturowe parków i apelują o ich ochronę. Omówili łącznie 73 założenia parkowe, zwracając uwagę i na ich historię, i na roślinność (podzielili prezentację na cztery części – parki Wybrzeża Słowińskiego, Doliny Łeby, Równiny Sławieńskiej oraz Wysoczyzny Damnickiej). Należy podkreślić, że wstęp i rozdziały ogólnie traktujące o parkach zostały przetłumaczone także na język niemiecki i angielski. Są tu ponadto bardzo przydatne indeksy (nazw roślin łacińskich i polskich oraz indeks miejscowości), wykaz literatury a przede wszystkim 128 kolorowych zdjęć pałaców i parków. Bardzo przydatna publikacja dla wszystkich miłośników historii i przyrody Pomorza.

Kazimierz Ickiewicz, *Morskie tradycje Tczewa. Szkice historyczne*, Tczew-Pelplin 2005, wyd. „Bernardinum”, ss. 112

Zbiór dziewięciu szkiców, omawiających m.in. historię miasta, powrót Polski nad Bałtyk w 1920 r., w tym także Tczewa, portowe nadzieje miasta w 20-lecie, krótki okres funkcjonowania Szkoły Morskiej w Tczewie, historię statku „Lwów” itd. W załącznikach podano m.in. odezwę do mieszkańców Pomorza z 1920 r. oraz fragmenty kazania ks. J. Wryczy podczas uroczystości zaślubin Polski z morzem. Całość opatrzona ciekawymi ilustracjami historycznymi.

Kazimierz Iekiewicz, *Z kart historii Tczewa okresu międzywojennego. Szkice historyczne, Tczew-Pelplin 2005, wyd. „Bernardinum”, ss. 144*

Umieszczono tu osiem tych samych szkiców, jak w poprzedniej publikacji, ale znalazły się tu też nowe, dotyczące 2 batalionu Strzelców w Tczewie czy zbrodni w Szymankowie 1 września 1939 r. Znalazły się tu także nowe załączniki związane z tymi szkicami (np. lista ofiar zbrodni w Szymankowie i plan obrazujący działania wojenne w Tczewie we wrześniu 1939 r.

„Zapiski Tucholskie. Rocznik Społeczno-Kulturalny”, R. I, nr 1, Tuchola 2005, wyd. Borowiackie Towarzystwo Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna w Tucholi, ss. 203

Kolejne lokalne pismo z ambicjami naukowymi i zamiarami popularyzowania wiedzy o najbliższej okolicy. W części pierwszej znalazło się sześć artykułów, m.in. A. Paczowski o rozpracowywaniu przez SB ks. J. Wryczy (to już kolejna wersja tego samego tekstu!), Marii Ollick (jednocześnie redaktor naczelnej pisma) o czytelnictwie polskich książek w powiecie tucholskim w okresie rozbiórów, Marka Sassa o Żalińskich z Bysławia czy też Doroty Borzyszkowskiej o geologii i hydrologii Tucholskiego Parku Krajobrazowego. W części drugiej znalazły się materiały źródłowe (m.in. dokumenty dotyczące działalności Powiatowej Komisji Kulturalno-Oświatowej z okresu międzywojennego), a w części trzeciej sprawozdania i komunikaty (to bardzo ciekawa część, obrazująca życie społeczne i kulturalne Tucholi i powiatu!). W piśmie znalazły się też próby poetyckie oraz bibliografia regionalna za lata 1995-2005. W sumie pismo zapowiada się ciekawie i należy życzyć autorom oraz redaktorom wytrwałości.

„Libri Gedanenses”, T. XXII za rok 2004, Gdańsk 2005, wyd. Biblioteka Gdańska PAN, ss. 224

Tom otwierają cztery artykuły. Pierwszy poświęcono analizie *Graduału* cysterskiego odzyskanego w 1958 r. po zwrocie części zagrabionych przez Armię Czerwoną zbiorów gdańskiej biblioteki. Dwa artykuły poświęcono też „Darowi Pomorza”, a ostatni zawiera zestawienie i analizę listów marynistów polskich przechowywanych w zbiorach Biblioteki Gdańskiej PAN. W drugim dziale zamieszczono dwie recenzje, a w trzecim znalazła się obszerna dokumentacja sesji z okazji 100-lecia siedziby biblioteki, 60-lecia przejścia placówki przez władze polskie oraz 100-lecia urodzin pierwszego polskiego dyrektora Mariana Pelczara.

Wojciech Romaniak, *Wybrane zagadnienia urbanistyki i architektury w województwie pomorskim w latach 1920-1939*, Warszawa 2005, wyd. Wydawnictwo Neriton, ss. 253+28 nlb

Niezwykle potrzebna i cenna praca. Oprócz dwóch rozdziałów wstępnych dotyczących ogólnie historii województwa pomorskiego w okresie międzywojennym

oraz planowania przestrzennego w głównych miastach w Polsce, autor zaprezentował w czterech częściach: urbanistykę i architekturę Torunia, architekturę innych wybranych miast pomorskich (Grudziądz, Wejherowa) oraz urbanizacyjne zmiany na polskim wybrzeżu (Jastrzębia Góra, Władysławowo, Jastarnia, Jurata i Hel), rozwój Gdyni (budowa portu, problemy urbanistyki oraz architekturę przedwojennej Gdyni) i wreszcie w części czwartej przedstawił środowisko pomorskich architektów. Całość uzupełnia obszerna bibliografia, indeksy topograficzny i osobowy oraz 62 zdjęcia, plany architektoniczne i urbanistyczne.

„Baszta”, nr 9, Chojnice 2005, wyd. Muzeum Historyczno-Etnograficzne w Chojnicach, ss. 128

Kolejny tom pisma chojnickiego Muzeum. W części pierwszej wśród sześciu artykułów znalazły się teksty prezentujące 20 lat pracy Galerii Współczesnej Sztuki Polskiej oraz dawne kościoły i kaplice na terenie parafii farnej w Chojnicach. W drugiej części zaprezentowano edukacyjną i wystawienniczą działalność Muzeum, w części trzeciej przedstawiono konkursy na sztukę ludową oraz szopkę bożonarodzeniową. W kolejnych częściach omówiono nowe nabytki muzealiów, ważniejsze wydarzenia muzealne (m.in. powstanie Towarzystwa Przyjaciół Muzeum), wydawnictwa zaprezentowano wydawnictwa muzealne oraz publikacje pracowników. Znalazła się tu także dokumentacja fotograficzna, m.in. związana z jubileuszem 70-lecia Muzeum.

Maria Ollick, *Wybitni, niepospolici, zasłużeni. Znani i nieznan, czasem zapomniani przedstawiciele regionu, Tuchola 2005, wyd. Miejska Biblioteka Publiczna w Tucholi, ss. 268*

Dziesiątki biogramów osób związanych z Tucholą, ale traktowanych w szerokim ich związku z całym Pomorzem. Chronologicznie występują tu postaci związane z okresem średniowiecza i Rzeczypospolitej szlacheckiej, najwięcej jednak jest biogramów XIX- i XX-wiecznych. Przy każdym jest odesłanie do najważniejszej literatury, a ponadto zakończono książkę osobną bibliografią. Osobno też przedstawiono Honorowych i Zasłużonych Obywateli Gminy Tuchola. Przy wielu biogramach dodano zdjęcia portretowe.

Mariusz Chudecki, Józef Malinowski, *Z chlubnej karty dziejów powiatu świeckiego. Profesor Alfons Hoffman – człowiek, który oświecił Pomorze. (Przewodnik historyczno-turystyczny), Osie 2005, wyd. Bractwo Czarnej Wody, ss. 84+10 nlb*

Bogato ilustrowana i bardzo estetycznie wydana publikacja łącząca walory historyczne z ekologicznymi. W części pierwszej przedstawiono biogram A. Hoffmana i jego dokonania nie tylko w dziele elektryfikacji Pomorza, ale także zaangażowanie w działalność kulturalną (szczególnie związaną z ruchem muzycznym i śpiewaczym).

W części drugiej omówiono szlak turystyczny śladami A. Hofmanna. Znalazła się tu także mapa Wdeckiego Parku Krajobrazowego, informacja o jego walorach oraz informacja o wydawcy, czyli Bractwie Czarnej Wody.

***Pomorze Zachodnie w latach 1945-2005. Wybrane problemy polityczne, administracyjne, demograficzne i ekonomiczne*, red. Kazimierz Kozłowski, Szczecin 2005, wyd. Książnica Pomorska, Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, ss. 356**

Książka, jak sam tytuł wskazuje, ma charakter rocznicowy. We wstępie zaznaczono, że ma być ona pomocna nie tylko badaczom-profesjonalistom, ale przede wszystkim nauczycielom i miłośnikom regionu. Składa się z trzech części. W pierwszej K. Kozłowski przedstawił przemiany społeczne i administracyjne w całym okresie powojennym. W drugiej skupiono się na wybranych wydarzeniach i procesach (akcja osadnicza, miejsce Pomorza Zachodniego w polityce gospodarczej PRL, Marzec'68 w Szczecinie, kształtowanie się diecezji na tym terenie, wydarzenia Grudnia'70 oraz losy „Solidarności”). Część trzecia chronologicznie została poświęcona problemom Pomorza Zachodniego po 1989 r. (np. są tu artykuły dotyczące wyborów samorządowych, działalności partii politycznych, polityki narodowościowej itd.). Ważnym uzupełnieniem jest zamieszczona na końcu bibliografia dotycząca Pomorza Zachodniego w latach 1945-2005 (wybór prac z lat 1989-2005).

„Biuletyn Historyczny”, nr 26, Wydanie Specjalne, Lębork 2005, wyd. Muzeum w Lęborku, Lęborskie Bractwo Historyczne, ss. 86

Zamieszczono tu materiały z sesji, która odbyła się we wrześniu 2004 r. i nosiła tytuł: „Po pierwsze – zachować! Dziedzictwo kulturowe Ziemi Lęborskiej”. Spośród sześciu tekstów warto zwrócić uwagę na artykuły Marka Kołyszki, taktujący o problemie ochrony historycznej substancji miasta czy też Zachariasza Frącka o cmentarzach Ziemi Lęborskiej. Niektóre teksty zostały bogato zilustrowane, co z pewnością uatrakcyjnia ich odbiór.

„Biuletyn Historyczny”, nr 27, Lębork 2005, wyd. Muzeum w Lęborku, Lęborskie Bractwo Historyczne, ss. 141

W części zawierającej artykuły znalazło się pięć tekstów, z których warto zwrócić uwagę na opracowanie Joanny Schodzińskiej o życiu codziennym w Lęborku w latach sześćdziesiątych, czy też na artykuł Maurycego Frąckowiaka o dziejach energetyki lęborskiej. W materiałach źródłowych interesujący jest tekst dotyczący istniejącego w Charbrowie pomnika żołnierzy niemieckich poległych w czasie I wojny światowej. Ponadto znajdują się tu recenzje oraz sprawozdania. Jak w każdym numerze sporo tu także ilustracji źródłowych.

Pro memoria Józef Ceynowa (1905-1991), zebrał i opracował Józef Borzyszkowski, Gdańsk 2005, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 264

Książka składa się z pięciu części. Najpierw we wstępie J. Borzyszkowski kreśli obraz drogi życiowej i twórczości J. Ceynowy. W drugiej części zawarto wspomnienia i refleksje (Tadeusza Lipskiego z lektur dzieł Ceynowy oraz wspomnienia dzieci). Część trzecia to wspomnienia i refleksje samego J. Ceynowy. Walor zawartych tu materiałów polega na tym, że nie były one dotąd publikowane. Znalazła się tu m.in. *Moja droga kaszubska*, szkic poświęcony przemianom społecznym w rodzinnej wsi Połczyno w latach 1910-1978, obrazki z Kuźnicy i wspomnienia z pracy nauczycielskiej z lat 1945-1950. Znalazły się ponadto w książce niepublikowane utwory J. Ceynowy. I wreszcie w części ostatniej zamieszczono skany dokumentów, listów itd.

Pro memoria Leonard Brzeziński (1904-1984), zebrał i opracował Józef Borzyszkowski, Gdańsk 2005, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 320

Kolejny tom w instytucyjowej serii „Pro memoria”. Składa się z trzech części. W pierwszej opublikowano artykuły będące pokłosiem sesji naukowej poświęconej L. Brzezińskiemu. Wśród siedmiu zamieszczonych tu tekstów znalazł się m.in. szkic biograficzny autorstwa J. Borzyszkowskiego, artykuł T. Lipskiego o L. Brzezińskim w pamięci mieszkańców Wiela, czy A. Kwaśniewskiej o jego kolekcji muzealnej. W części drugiej znalazły się kopie fragmentów spuścizny archiwalnej Brzezińskiego (notatki, refleksje, szkice, dziennik z podróży do Afryki, listy, artykuły itd.). W części ostatniej umieszczono scenariusze lekcji muzealnych przeprowadzanych w wielewskim muzeum.

Agnieszka Wróbel, Żydzi w Gdyni w latach 1926-1939, Toruń 2005, wyd. Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 190

Pierwsza monografia poświęcona społeczności żydowskiej Gdyni w okresie międzywojennym. Najpierw autorka omówiła strukturę narodowościową województwa i Gdyni w tymże okresie, następnie Gminę Wyznania Mojżeszowego Okręgu Kartuskiego, żydowskie organizacje zawodowe, społeczne, media itd. W kolejnym rozdziale przedstawiono udział ludności żydowskiej w ekonomicznym życiu Gdyni. Ten wątek jest ważny dla zrozumienia zjawiska antysemityzmu, który omówiony został w następnym rozdziale. I wreszcie ostatnią część poświęcono aktywności politycznej społeczności żydowskiej. Całość wieńczy bibliografia i kilkanaście zdjęć oraz dokumentów archiwalnych (choć chciałoby się, aby taka książka była lepiej opatrzona materiałem ikonograficznym).

***Sąsiedztwo nadbałtyckie XVI-XX w. (Bałtyk – Elbląg – Gdańsk – Rosja)*, red. Andrzej Romanow, Płock-Hawa-Elbląg 2005, wyd. Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica, ss. 233**

Książka zawiera materiały z konferencji pod tym samym tytułem, jaka odbyła się w grudniu 2003 r. w Hawie. Znalazło się tu dziewięć tekstów, m.in. B. Hajduka, *Stosunki gospodarcze Wolnego miasta Gdańska z Rosją Radziecką i ZSRR w latach 1920-1939* czy R. Techmana, *Armia radziecka na Wybrzeżu Środkowym w latach 1945-1948*.

Z dziejów Sztumu i okolic, cz. IV, Biblioteczka Towarzystwa Miłośników Ziemi Sztumskiej, t. 6, Sztum 2005, wyd. TMZS, ss. 172

Kolejny tom z lokalnej biblioteczki. Wśród ośmiu tekstów warto zwrócić uwagę choćby na W. Szranowskiego, *Wspólnoty wyznaniowe nowożytnego Sztumu*, A. Lubińskiego, *Kronika ochrony polskiej w Mikołajkach Pomorskich w latach 1920-1939* (tu cenne cztery zdjęcia!) czy P. Szczuchniaka, *Rozwój oświaty i repolonizacji w powiecie sztumskim po 1945 r.*

Trzebiatowscy, cz. V: III Piknik Rodzin Trzebiatowskich 23-25 września 2005 r., Wiele-Mielno, opr. Z. Zmuda Trzebiatowski, b.m.w. 2005, wyd. Rada Rodzin Trzebiatowskich, ss. 208

Kolejny tom rodzinnych materiałów. Przypomniano to opis parafii borzyszkowskiej autorstwa ks. J.G. Borka z XVII wieku, dano praktyczne porady, jak szukać przodków (J. Brzozowski), przedstawiono ofiary II wojny światowej u Trzebiatowskich. Znalazły się tu też opracowania dotyczące poszczególnych rodzin Trzebiatowskich (z Niezabyszewa, Rekowa) oraz szkice biograficzne wybranych przedstawicieli rodu. Jak zwykle są także relacje ze zjazdów, spotkań, listy, informacje rodzinne. Sporo tu także zdjęć, drzew genealogicznych i innych ilustracji.

Alicja Budnik, Uwarunkowania stanu i dynamiki biologicznej populacji kaszubskich w Polsce. Studium antropologiczne, Poznań 2005, wyd. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Seria Antropologiczna, nr 22, ss. 212

Badania antropologiczne na Kaszubach mają bogatą tradycję. Jednak w ostatnich latach nie było właściwie większego zainteresowania tą społecznością za strony antropologów fizycznych. Dlatego tym ważniejsza jest praca młodej poznańskiej badaczki. Autorka we wstępie przedstawia cele pracy oraz omawia fenomen Kaszubów. W rozdziale pierwszym prezentuje zebrane materiały oraz formułuje uwagi metodyczne. Jej źródłem podstawowym są dane metrykalne, których wartość prezentuje w rozdziale następnym. Skoncentrowała się przy tym na wsiach: Sierakowice, Jastarnia i Kuźnica (Kaszubi na półwyspie byli bodaj najczęściej badani antropologicznie, na co z pewnością wpływała specyfika ich populacji oraz pewna izolacja). Wykorzystane zostały także obszerne dane statystyczne. Kolejne roz-

działy traktują zaś o: wielkości populacji kaszubskich i ruchu naturalnym w XIX i XX wieku, stosunkach umieralności w historycznych populacjach kaszubskich, płodności i systemie kojarzenia małżeństw (dawniej i współcześnie), wreszcie o stanie i przemianach puli genów. Znaczną część pracy zajmują aneksy, w który umieszczono tabele obrazujące rozważania autorki. Jest też obszerna literatura.

***Instytucje porządku publicznego na terenie powiatu chojnickiego w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. Jacek Knopek, Chojnice 2005, wyd. Europejskie Stowarzyszenie „Pomerania”, ss. 148**

Powiat chojnicki był przez dwadzieścia lat granicznym powiatem, wysuniętym najdalej na zachód w województwie pomorskim. Stąd też szczególne znaczenie przypisywano tu kwestiom bezpieczeństwa. Wyraźnie obrazują to zamieszczone w pracy teksty, np. J. Kutty, *Organizacja i działalność służby bezpieczeństwa w Chojnicach i powiecie w latach 1918-1926*, W. Skóry, *Pierwsze miesiące działalności polskiego wywiadu wojskowego w Chojnicach (1920 rok)* czy W. Jastrzębskiego, *Walka Policji Państwowej z przestępczością na terenie powiatu chojnickiego w latach 1920-1939*.

„Rocznik Helski”, t. II, Hel 2005, wyd. Stowarzyszenie Przyjaciele Helu, ss. 130

Drugi tom nowego pisma popularyzującego wiedzę o historii Kaszub przynosi trzynaście interesujących przyczynków. Warto zwrócić uwagę na teksty A. Grotha, *mieszkańcy Helu i Boru w 1793 r.*, S. Staszewskiej, *Rozwój osadnictwa na Półwyspie Helskim*, W. Frankowskiej, *Jastarnia – muzyczny fenomen Kaszub Północnych* czy też E. Kownackiej, *Wspomnienie dziecka wypędzonego z Jastarni*. Znalazł się tu także artykuł prezentujący Letni Festiwal Muzyki Kameralnej w Helu oraz tekst analizujący przedsiębiorczość w usługach w tymże mieście.

„Nasze Pomorze”, t. 6, 2004, (wyd. 2005), wyd. Muzeum Zachodnio-Kaszubskie w Bytowie, ss. 281

Numer otwiera obszerny materiał przygotowany przez zmarłego niedawno Jana Tyborczyka pt. „*Ile ja tam włożyłem swego trudu, tego w ogóle nie da się opowiedzieć*”. *Początki Muzeum Zachodnio-Kaszubskiego w Bytowie w świetle listów profesora Ryszarda Kukiera*. Należy podkreślić, że materiał ten to nie tylko listy, ale także obszerne komentarze i wyjaśnienia J. Tyborczyka, który także była bardzo mocno zaangażowany w tworzenie Muzeum i w pracę regionalną w Bytowie. Ponadto w numerze tym znalazły się m.in. teksty z seminarium poświęconego Ceynowie oraz jak zwykle relacje i sprawozdania, dokumentujące funkcjonowanie Muzeum oraz ważniejsze wydarzenia kulturalne w mieście.

Stanisław Jankowiak, *Wysiedlenie i emigracja ludności niemieckiej w polityce władz polskich w latach 1945-1970*, Warszawa 2005, wyd. Instytut Pamięci Narodowej, ss. 556

Obszerna monografia będąca podsumowaniem wieloletnich badań autora nad problematyką losów Niemców w Polsce po 1945 r. Praca składa się z pięciu części. W pierwszej przedstawiono problem położenia ludności niemieckiej w Polsce do końca lat sześćdziesiątych. W drugiej omówiono wysiedlenia realizowane w latach 1945-1949. W następnych zaś wyjazdy Niemców w latach 1949-1954, 1955-1959 oraz w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Autor stara się prezentować sytuację ludności niemieckiej nie tylko na Ziemiach Odzyskanych, ale w całej Polsce. W umieszczonym na końcu aneksie w postaci tabelarycznej zestawia dane, ilu Niemców wyjechało w analizowanych latach z poszczególnych województw. Całość kończy obszerna bibliografia oraz indeks osobowy.

Sławomir Łodziński, *Równość i różnica. Mniejszości narodowe w porządku demokratycznym w Polsce po roku 1989*, Warszawa 2005, wyd. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, ss. 320

Książka jednego z najlepszych w Polsce znawców problematyki mniejszościowej, wieloletniego eksperta sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Jest to właściwie synteza prezentująca na szerokim tle różnorodnych koncepcji teoretycznych losy i sytuację mniejszości w Polsce okresu transformacji. Najważniejsze są tu rozdziały czwarty, piąty i szósty. Po kolei autor omawia w nich kwestie uznawania mniejszości w Polsce po 1989 r., usytuowanie prawne mniejszości, dyskusje, jakie toczyły się wokół ich statusu i zakresu ochrony normami prawnymi i wreszcie kwestie dyskryminacji i ewolucji tożsamości grup mniejszościowych. W aneksach autor zaprezentował swoje narzędzia badawcze: scenariusze wywiadów z liderami mniejszości i przedstawicielami administracji oraz listę rozmówców. Całość wieńczy obszerna bibliografia. Dla każdego badacza zajmującego się sprawami mniejszościowymi w Polsce to lektura obowiązkowa.

„Acta Cassubiana”, t. 7, 2005, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 399

Kolejny tom rocznika naukowego Instytutu Kaszubskiego. Jak zwykle otwiera go dział *Studia i materiały*. Warto tu zwrócić uwagę na trzy teksty napisane po kaszubsku, a poświęcone twórczości Antoniego i Aleksego Peplińskich (to pokłosie kolejnego Seminarium Kaszubskiego w Wejherowie). Ponadto są tu m.in. artykuły M. Mazurek, *Czynniki wyznaczające tożsamość kaszubską – język, rodzina czy terytorium*, J. Załęckiego o obrazie Niemców w oczach Kaszubów, Z. Szultki uzupełnienia do biogramu Szymona Krofeya i ciąg dalszy nazwisk pomorskich E. Brezy. W dziale *Pomorskie syntezy i refleksje uczonych* tym razem znalazł się tekst Jerzego Kmiecńskiego o wzajemnych relacjach europejskiej i globalnej świadomości historycznej w procesie integracji. Aż pięć tekstów znalazło się

w części prezentującej materiały źródłowe. Najpierw A. Kwaśniewska przedstawiła tekst Adama Fischera o działalności Instytutu Bałtyckiego na polu etnografii, poprzedzając go krytycznym omówieniem i komentarzem, następnie T. Rembalski przygotował opracowanie najstarszych metryk chrztów w parafii bruskiej z lat 1643-1649, a wstęp i komentarz sporządził J. Borzyszkowski, który tę księgę odnalazł i wreszcie znalazły się tu nieznane dokumenty V Rewiru Policji w Wolnym Mieście Gdańsku opracowane przez P. Semków. Numer uzupełnia kilkanaście recenzji, kronika naukowa oraz pośmiertne wspomnienie o Tadeuszu Bolduanie.

Sławomir Algusiewicz, Janusz Jasiński, Tadeusz Oracki, *Wybitni Polacy w Królewcu. XVI-XX wiek.*, wstęp i redakcja J. Jasiński, Olsztyn 2005, wyd. Wydawnictwo LITTERA, ss. 352

Książkę otwiera wstęp oraz tekst J. Jasińskiego, *Polska wobec Królewca i Królewiec wobec Polski*, w których autor przedstawia cele opracowania oraz szerokie tło historyczne wielowiekowych związków kulturowych, ekonomicznych i politycznych Polski i Królewca, bardzo rzadko znanych współcześnie w Polsce. Najważniejsze są tu jednak szkice biograficzne w liczbie 35. Wśród omówionych tu osób są także takie, których silne są związki z Kaszubami i Pomorzem: Krzysztof Celestyn Mrongowiusz, Florian Ceynowa, Wojciech Kętrzyński. Trochę tylko można żałować, że zabrakło miejsca np. dla Józefa Łęgowskiego czy Ferdynanda Bieszka. Ale i tak przegląd przywołanych tu postaci ujawnia, jak wiele było wybitnych osób, które w swoich życiorysach miały mniej czy bardziej ważne okresy pobytu w mieście nad Pregolą. Należy podkreślić, że książka została wydana bardzo estetycznie, opatrzona indeksem osobowym, licznymi ilustracjami oraz planem miasta.

„Zeszyty Chojnickie”, nr 20, Chojnice 2005, wyd. Chojnickie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, ss. 240

Kolejny numer zasłużonego chojnickiego rocznika. W części pierwszej zamieszczono sześć artykułów, m.in. R. Starczewskiego o rodzinie Warszawskich – lutezańskich Polakach z parafii Brusy. W materiałach źródłowych warto zwrócić uwagę na wydany przez A. Grotha rejestr pogłównego z 1662 r. dla Chojnic czy też na tekst W. Skóry o reorganizacji polskiego wywiadu wojskowego na Pomorzu w 1920 r. W części trzeciej znalazły się dwa teksty biograficzne – o Maksymilianie Łukowiczu oraz dr. Janie Riemerze. Są tu ponadto sprawozdania, liczne recenzje, noty bibliograficzne itd.

„Karta”, nr 45, 2006, wyd. Ośrodek KARTA, ss. 160

Warszawski kwartalnik jak rzadko które czasopismo ogólnopolskie dość regularnie zamieszcza materiały dotyczące historii Pomorza. Tym razem są to wspomnienia Christy Burchardt – Niemki z Nowych Polaszek, która opowiada, jak wyglądało życie na pograniczu w okresie międzywojennym, w czasie wojny (choć jej obraz

może czytelnika polskiego zaskakiwać) i wreszcie ucieczka z Pomorza. Wszystko zostało bogato zilustrowane zdjęciami z rodzinnego archiwum.

***Historia Brus i okolicy*, red. Józef Borzyszkowski, Gdańsk-Brusy 2006, wyd. Instytut Kaszubski, Urząd Miejski w Brusach, ss. 1150**

W 1984 roku ukazała się monografia *Dzieje Brus i okolicy*. Cieszyła się dużym zainteresowaniem czytelników i uznaniem badaczy. Była już jednak na rynku czytelniczym niemal białym krukiem, a poza tym tak wiele się zmieniło w minionych 20 latach. Dlatego też władze miejskie w porozumieniu z Instytutem Kaszubskim postanowiły wydać nową monografię. Praca trwała kilka lat. Z dawnego zespołu autorami zostali ponownie: J. Borzyszkowski (jednocześnie redaktor całości), Krzysztof Walenta i Kazimierz Ostrowski oraz Klemens Bruski. Do tego grona doszli Bogusław Breza i Cezary Obracht-Prondzyński. Książka traktuje, jak każda monografia historyczna, o dziejach miasta i najbliższej okolicy od czasów najdawniejszych aż do wydarzeń z roku 2005. Warto zwrócić uwagę, że tym razem (i to też jest miara zmian, które zaszły) opatrzone ją kilkuset ilustracjami, w tym znaczną częścią kolorowych.

Marek Andrzejewski, Lech Mokrzecki, Józef Arno Włodarski, *Zarys dziejów Uniwersytetu Gdańskiego. Sześćdziesiąt lat tradycji polskiego szkolnictwa pedagogicznego i ekonomicznego na Wybrzeżu*, Gdańsk 2006, wyd. Uniwersytet Gdański, ss. 79+15 nlb

Niewielka objętościowo, ale bardzo interesująca publikacja poświęcona nie tylko Uniwersytetowi. Najpierw przedstawiono tu dawne tradycje gdańskiej nauki i edukacji, następnie dzieje poprzedniczek UG: Wyższej Szkoły Ekonomicznej i Wyższej Szkoły Pedagogicznej, po czym przedstawiono historię 35 lat Uniwersytetu oraz perspektywy jego rozwoju. Całość wydana bardzo estetycznie, opatrzone licznymi zdjęciami i dokumentami archiwalnymi.

Alicja Górecka, *Kościół św. Jana Nepomucena w Dąbrówce w parafii raciańskiej*, Tuchola 2006, wyd. Miejska Biblioteka Publiczna w Tucholi, ss. 47

Monografia kościoła związanego ze znaną kaszubsko-pomorską rodziną ziemiańską Janta-Połczyńskich. Autorka najpierw więc przedstawia losy Dąbrówki jako fragmentu dawnych dóbr wielkokomorskich Połczyńskich, następnie prezentuje samą świątynię – jej historię, architekturę, wyposażenie itd. Zamieszczono tu także kilkanaście kolorowych zdjęć, obrazujących kościół i jego wnętrze oraz fotografie tablic epitafijnych członków rodu Janta-Połczyńskich

„Karta”, nr 49, 2006, wyd. Ośrodek KARTA, ss. 160

W tym numerze warszawskiego kwartalnika historycznego warto zwrócić uwagę na fragment wspomnień Adama Uziembły, działacza PPS, który uczestniczył

w przygotowaniach do plebiscytu na Powiślu w 1920 r. Zostały one opatrzone wyborem archiwalnych zdjęć oraz dokumentami *attaché* honorowego Konsulatu Generalnego w Olsztynie Adama Ludwika Czartoryskiego.

Kazimierz Ostrowski, Stanisław Rolbiecki (1906-1996) władarz Chojnic w trudnych czasach, Chojnice 2006, wyd. Urząd Miejski w Chojnicach, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, oddział w Chojnicach, ss. 52

Książka ukazała się w ramach obchodów Dni Kultury Pomorskiej i towarzyszyła seminarium poświęconemu S. Rolbieckiemu. Trudno sobie wyobrazić Chojnice w okresie powojennym bez roli, jaką wówczas odegrał wieloletni Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (odpowiednik dzisiejszego burmistrza). Sylwetkę S. Rolbieckiego przedstawił w obszernym szkicu K. Ostrowski. Napisał też o rozwoju miasta po 1945 r. i w tym kontekście o staraniach i działaniach władz miejskich. Znalazł się tu również wywiad z bohaterem książki, wspomnienia dzieci o ojcu oraz wspomnienie K. Ostrowskiego, który szczególny nacisk położył na zasługi Rolbieckiego dla Zrzeszenia, którego był współzałożycielem i wieloletnim prezesem oddziału w Chojnicach. Całość została zilustrowana zdjęciami (także rodzinnymi) oraz reprodukcjami dokumentów archiwalnych.

***Czy kultura może być dźwignią rozwoju Pomorza?*, red. Jan Szomburg, Gdańsk 2006, wyd. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, ss. 62; *W stronę wspólnoty regionalnej*, red. Jan Szomburg, Gdańsk 2006, wyd. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, ss. 68; *Młodzi o Pomorzu*, red. Marcin Nowicki, Jan Szomburg Jr., Gdańsk 2006, wyd. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, ss. 58; *Media a rozwój wspólnoty regionalnej*, red. Jan Szomburg, Gdańsk 2006, wyd. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, ss. 50**

Cztery publikacje, które towarzyszyły zorganizowanemu w maju 2006 r. Pomorskiemu Kongresowi Obywatelskiemu. W sumie jest to kilkadziesiąt wypowiedzi osób reprezentujących różne pomorskie kręgi zawodowe i środowiska lokalne. Sporo tu głosów pesymistycznych, twierdzących, że nie ma czegoś takiego jak pomorska tożsamość, a na pewno nie ma tożsamości województwa pomorskiego, które jest bardzo wewnętrznie zróżnicowane. Ale czyż sam Kongres i pomysł na zebrania takich wypowiedzi nie świadczą, że tożsamość taka jest czymś pożądanym i poszukiwanym? Warto sięgać od czasu do czasu do tych wypowiedzi, choćby po to, aby móc z nimi polemizować, dyskutować.

***Mniejszości narodowe i etniczne w procesach transformacji oraz integracji*, red. Elżbieta Michalik, Henryk Chałupczak, Lublin 2006, wyd. Wydawnictwo UMCS, ss. 375**

Książka składa się z trzech części. W pierwszej omówiono problematykę mniejszości w integrującej się Europie. Szczególną uwagę zwrócono tu na aspekty prawne

(stąd artykuły dotyczące np. monitoringu przestrzegania praw mniejszości w państwach członkowskich). W drugiej części omówiono sytuację mniejszości w wybranych państwach. Tu warto zwrócić uwagę na tekst Adrianny Paroń, *Dostępność mniejszości narodowych i etnicznych do mediów na przykładzie państw Grupy Wyszehradzkiej*, bo przywołane zostały tu także przykłady kaszubskie, które można zobaczyć na szerszym tle porównawczym. I wreszcie trzecią część poświęcono mniejszościom w Polsce. Zaprezentowano tu wyniki Spisu Powszechnego 2002 (Henryk Chałupczak), dyskusje nad ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych (Sławomir Łodziński). Ale szczególnie interesujący jest tekst Ewy Pogorzały, *Szkolnictwo mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce w okresie transformacji*, bo także on sięga po przykłady kaszubskie.

„Die Welt der Slaven. Internationale Halbjahresschrift für Slavistik”, R. 51, 2006, z. 1, wyd. Verlag Otto Sanger, München, ss. 208

W znanym niemieckim półroczniku slawistycznym zamieszczono tekst C. Obrecht-Prondzyńskiego, *Sprache und Identität der Kaschuben nach dem demokratischen Umbruch*, będący próbą przybliżenia międzynarodowemu kręgowi badaczy sytuacji tożsamościowej Kaszubów oraz przemian ich kultury w okresie po 1989 r.

Janusz Jasiński, Pomorze – Kaszuby. Rozprawy, artykuły, recenzje, omówienia, polemiki, Gdańsk 2006, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 184

Zbiór prac olsztyńskiego historyka, o którym pisze w przedmowie J. Borzyszkowski, prezentując także jego kaszubo- i pomorzoznawcze zainteresowania. W książce zamieszczono 19 tekstów z różnych lat. Warto przywołać choćby szkice poświęcone Wiośnie Ludów w Bytowie, germanizacji Kaszubów bytowskich, początkom szkolnictwa w parafii niezabyszewskiej, wyprawie na Starogard Gdański w 1846 r. czy związkom Warmii i Kaszub.

Krzysztof Jażdżewski, Kościerskie lasy. Nadleśnictwo Kościerzyna 1781-2006, Kościerzyna-Gdańsk 2006, wyd. Instytut Kaszubski, Nadleśnictwo Kościerzyna, ss. 76

Trudno sobie wyobrazić Kaszuby bez lasów. Bez ich funkcji ekologicznych, ekonomicznych, rekreacyjnych, znaczenia dla walorów krajobrazowych... A jednocześnie ciągle tak mało jest opracowań dotyczących przeszłości, historii leśnictwa i lesistości na naszym terenie. Tym ważniejsza jest książka kościerskiego historyka poświęcona Nadleśnictwu Kościerzyna. Praca składa się z sześciu rozdziałów – od omówienia środowiska geograficznego aż po czasy najnowsze. Całość została zilustrowana licznymi planami, mapami, zdjęciami, opatrzona danymi statystycznymi, bibliografią. Jest też zbiorowe zdjęcie kościerskich leśników.

„Zapiski Puckie. Pücczé Skriblënë”, nr 5, Puck 2005, wyd. Muzeum Ziemi Puckiej im. F. Ceynowy, Urząd Miasta Puck, ss. 232

Kolejny tom puckiego rocznika, tym razem w dużej mierze poświęcony 25-leciu „Solidarności”. Traktuje o tym m.in. tekst T. Żurach-Piechowskiego, *Kaszubska Solidarność. Przebieg akcji strajkowej na Ziemi Puckiej w sierpniu 1980 r.* i Z. Wiśniewskiego, *„Solidarność” nauczycielska Ziemi Puckiej 1980-1989*. Oprócz tego znalazło się tu kilkanaście innych artykułów traktujących o historii lokalnej (np. o rejestrze pogłównego z 1662 roku dla Pucka, o memorialne władz miejskich z 1929 r. dotyczącym rozbudowy miasta czy też o kształtowaniu się lokalnego samorządu po włączeniu do Polski w 1920 r.). Są tu też obszernie sprawozdania, wspomnienia, relacje z imprez itd.

Oblicza lokalności. Różnorodność miejsc i czasu, red. Joanna Kurczewska, Warszawa 2006, Wydawnictwo IFiS PAN, ss. 412

Zgromadzone tu teksty są pogrupowane w czterech działach: *Lokalne i narodowe: różnorodność powiązań* (tu m.in. tekst C. Obracht-Prondzyńskiego, *Mniejszości narodowe na Pomorzu Gdańskim* oraz M. Drzonka, *Szczecin – miasto polskie, niemieckie czy europejskie?*), *Różnorodność kultur lokalnych na pograniczach i gdzie indziej*, *Władza, lokalność i obywatele – różnorodność powiązań* (tu warto przeczytać np. tekst J. Bartkowskiego, *Trudne dziedzictwo przeszłości. Relacje władza lokalna – mieszkańcy na szczeblu lokalnym*) oraz *Różnorodność przeszłości i tradycji*.

Chojnice – miasto z wizją wspólnej Europy, red. Bogdan Kufel, Chojnice 2006, wyd. Europejskie Stowarzyszenie „Pomerania”, ss. 183

Na książkę złożyły się trzy teksty. Pierwszy napisała Karolina Dziubek: *Kwestia przeszłości i przyszłości integracji Europy. Wizje i perspektywy Unii Europejskiej*. Drugi jest autorstwa Łukasza Króla: *Możliwości wykorzystania funduszy Unii Europejskiej dla rozwoju jednostek samorządu terytorialnego*. Część trzecia już bezpośrednio odnosi się do Chojnic. Napisała ją Emilia Kalita, a dotyczy ona współpracy Chojnic z miastami partnerskimi.

Leszek Olejnik, Zdrajcy narodu? Losy volksdeutschów w Polsce po II wojnie światowej, Warszawa 2006, wyd. Wydawnictwo TRIO, ss. 276+8 nlb

W kontekście toczących się w Polsce dyskusji historycznych, mających swoje reperkusje polityczne praca ta jest bardzo ważna. Dawno bowiem w literaturze polskiej nie ukazała się praca całościowo traktująca problem funkcjonowania Niemieckiej Listy Narodowościowej na ziemiach polskich i jej skutków w okresie powojennym. Autor już na początku rozdziału pierwszego wyjaśnia samo pojęcie „volksdeutsch”, następnie zaś przedstawia założenia niemieckiej polityki narodowościowej (wskazując na jej odrębności w poszczególnych częściach ziem

polskich), stosunek społeczeństwa i władz emigracyjnych oraz podziemia do volksdeuschów. Kolejne rozdziały prezentują pierwsze powojenne regulacje prawne dotyczące tych osób, akcję rehabilitacyjną, położenie tej ludności, akcję wysiedleń, ściganie przestępców itd. Kończy zaś pracę przedstawieniem ustawy amnestyjnej z 1950 r., ale też stawia pytanie: czy był to koniec, zamknięcie problemu volkslisty? Bardzo ważnym uzupełnieniem książki jest 21 aneksów, zawierających podstawowe dokumenty i akty prawne dotyczące volkslisty i volksdeuschów.

Jerzy Dąbrowa-Januszewski, *Westnë merczi. Zachodnie znaki*, Warszawa-Słupsk 2006, wyd. Europejskie Stowarzyszenie Sztuki i Mody, ss. 107

Ponad czterdzieści felietonów opublikowanych w latach 2000-2005 na łamach „Pomeranii” obrazujących przede wszystkim inicjatywy, wydarzenia, rocznice, osoby itd. związane z zachodnią częścią Kaszub. Dla autor szczególnie ważne jest to, co dzieje się w Słupsku, Lęborku, Bytowie, na Gochach, w Szczecinie, Człuchowie itd. Do tekstów dodano kilkanaście ilustracji, obrazujących opisywane inicjatywy.

***Danzig vom 15. bis 20. Jahrhundert*, red. Bernhart Jähnig, Tagungsberichte der Historischen Kommission für Ost- und Westpreussische Landesforschung, Bd 19, Marburg 2006, wyd. N.G. Elwert Verlag**

Książka zawiera materiały z dorocznego spotkania w 2003 r. Zamieszczono tu dziesięć tekstów autorów polskich i niemieckich, wśród nich m.in. A. Grotha o flocie gdańskiej w XVII wieku, J. Borzyszkowskiego o relacjach „gdańsko-kaszubskich”, B. Jähniga o gdańskim projekcie opracowania historii Prus Zachodnich po przywróceniu samodzielności prowincji w 1878 r. czy też L. Oberdörfera na temat rozwoju i sytuacji Gdańska po I wojnie światowej. Ciekawy, choć jednocześnie dyskusyjny jest też tekst S. Samerskiego o sytuacji gdańskiego Kościoła katolickiego podczas dyktatury hitlerowskiej.

***Iz opyta monogonacjonalnych otnoszenij Kaszuby – Gruzija*, red. Renata Mistarz, Gdańsk 2006, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, ss. 187**

Książka zawiera materiały przygotowane w ramach kaszubsko-gruzińskiego projektu realizowanego od 27 maja do 6 czerwca 2006 r. Jego szczytowym punktem była konferencja naukowa, podczas której wygłoszono referaty będące głównym trzonem niniejszej publikacji. Znalazło się tu omówienie sytuacji prawnej mniejszości w Europie, Polsce i Gruzji, blok materiałów poświęconych Kaszubom i Pomorzu (w tym dwa teksty o Bytowie) oraz blok materiałów dotyczących Gruzji (od krótkiego zarysu wydarzeń w latach 1991-2005), przez ogólną analizę sytuacji mniejszości narodowych w Gruzji, aż po przedstawienie konkretnych projektów społeczno-kulturalnych. Całość kończą materiały związane z realizowanym przedsięwzięciem (programy, listy itd.) oraz dokumentacja fotograficzna sesji w Gdańsku o wizyty uczestników w Bytowie.

Edward Breza Doktor Honoris Causa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2006, wyd. Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, s. 49

Wydawnictwo okolicznościowe zawierające materiały związane z nadaniem najwyższego wyróżnienia społeczności akademickiej prof. E. Brezie. Znalazła się tu m.in. laudacja na cześć wybitnego językoznawcy, ocena jego dorobku dokonana przez trzech innych uczonych (prof. prof. K. Zierhoffer, Hanna Popowska-Taborska oraz K. Rymut). Jest tu także wykład E. Brezy nt. funkcji wychowawczej języka.

Eugeniusz Pryczkowski, Zrzeszeni w Baninie, Banino 2006, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, oddział w Baninie, Wydawnictwo ROST, ss. 168

Kolejna monografia jednego z młodszych oddziałów ZK-P. W tej bogato ilustrowanej książce znalazło się krótkie opracowanie dziejów wsi i okolicy oraz kilka wspomnień mieszkańców. W drugiej części autor przedstawił działalność Klubu ZK-P w Baninie, a w części trzeciej – zasadniczej – obszernie omówił działalność oddziału, główne inicjatywy, wydarzenia, przedstawił sylwetki miejscowych animatorów życia regionalnego. Całość kończy spis 140 członków oddziału.

Dzieje wsi pomorskiej. V Międzynarodowa Konferencja Naukowa, red. Andrzej Chudziński, Radosław Gaziński, Dygowo-Szczecin 2006, wyd. Gminny Zespół Oświaty i Kultury w Dygowie, Uniwersytet Szczeciński, ss. 315+16 nlb

Kolejny tom pokonferencyjny, przygotowany przez animatorów z Dygowa i naukowców ze Szczecina. Jak zwykle otwiera go część poświęcona archeologii, historii i źródłoznawstwu. Znalazło się tu sześć tekstów, w tym m.in. R. Gazińskiego, *Akta kościelne ze zbiorów Archiwum Państwowego w Szczecinie jako źródło do dziejów wsi pomorskiej*. W drugim dziale poświęconym literaturoznawstwu i etnografii zamieszczono trzy teksty, m.in. V. Kostki, *Muzyka ludowa Kaszub*. Najwięcej, bo dziewięć, artykułów znalazło się w dziale językoznawczym. Warto tu zwrócić uwagę choćby na teksty R. Wosiak-Śliwy, *Nazwy potraw na wsi kaszubskiej* czy też M. Milewskiej-Stawiany, *Niemieckie nazwy wsi i innych osad w dziejach Ziemi Tucholskiej*. W ostatniej części poświęconej architekturze i historii sztuki interesujący jest artykuł E. Gwiazdowskiej o przedstawieniach wsi na dawnych kartach pocztowych z lat 1898-1945. W książce obszerny jest też udział źródeł ikonograficznych.

Gdyńscy Kaszubi, red. Jan Mordawski, Gdynia 2006, wyd. Wydawnictwo ROST, Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, Oddział w Gdyni, ss. 247

Książkę otwierają krótkie szkice prezentujące w syntetyczny sposób historię Kaszubów i ich język. Potem następuje omówienie losów „wsi gdyńskich” przed 1920 r. W kolejnej części przedstawiono liczbę i rozmieszczenie Kaszubów w Gdyni i okolicach na przełomie XIX i XX wieku, najwybitniejsze gdyńskie rody oraz udział ludności miejscowej w życiu Gdyni w XX wieku (są to właściwie

portrety i szkice biograficzne o najwybitniejszych Kaszubach związanych z Gdynią. I wreszcie w części piątej, najważniejszej, zaprezentowano wyniki badań nad społecznością kaszubską w Gdyni współcześnie (pochodzenie, znajomość języka, tożsamość i autoidentyfikację). Znalazło się tu także miejsce na zaprezentowanie aktywności społeczno-kulturalnej i politycznej gdyńskich Kaszubów, w tym na obszerne przedstawienie losów miejscowego oddziału ZKP). W pracy umieszczono bibliografię, dużo ilustracji, wykresów, map. Jest też pożyteczny indeks osobowy. Szkoda tylko, że praca nie jest dopracowana pod względem redakcyjnym, co utrudnia czytelnikom odbiór.

***Mniejszości narodowe w świetle Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku*, red. Lucjan Adamczuk, Sławomir Łodziński, Warszawa 2006, wyd. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, ss. 301**

Przy okazji odbywającego się w Poznaniu XII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego w 2004 r. odbyła się konferencja poświęcona wynikom Spisu Powszechnego 2002 w odniesieniu do wyników etnicznych. Spraw wywołała sporo emocji i komentarzy, stąd też postanowili się nią zająć badacze. Na książkę składa się jedenaście obszernych tekstów. Najpierw redaktorzy tomu omawiają szczegółowo założenia Spisu, jego przebieg oraz wyniki i ich oceny. Sam L. Adamczuk w swoim tekście przedstawia koncepcje metodologiczne badań „narodowości” w polskich spisach powszechnych w 1921, 1931 i 2002 r. Dokładnie wyniki etniczne spisu przedstawił G. Gudaszewski w tekście *Demograficzno-społeczna charakterystyka obywateli polskich deklarujących „narodowość niepolską”*. C. Obracht-Prondzyński przygotował tekst *Spisy czy spiski, czyli o problemach z liczeniem Kaszubów*, omawiający szeroki kontekst historyczny i społeczny akcji spisowej na Kaszubach. Podobnie pisała K. Warmińska o Tatarach, J. Nowak o Łemkach, a P. Wróblewski o Ślązakach. Książkę zamyka tekst E. Nowickiej, *Etniczność na sprzedaż i/lub etniczność domowa*.

***25 lat rumskiego oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego 1981-2006*, opr. Jerzy Hoppe, Rumia 2006, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, oddział Rumia, ss. 24+12 nlb**

Monografia rumskiego oddziału ZK-P zaczyna się od krótkiej refleksji na temat, czy dzisiejsza Rumia jest „kaszubska”? Po niej następuje opisanie historii lokalnego oddziału ZK-P – od jego prapoczątków w latach 1981–1983, poprzez kolejne kadencje aż do 2005 r. Przedstawiono tu także składy poszczególnych zarządów i komisji rewizyjnych w poszczególnych kadencjach oraz dołączono bogatą kronikę fotograficzną.

Jerzy Dąbrowa-Januszewski, *Kalendarium 30 lat oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Słupsku*, Słupsk 2006, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, oddział Słupsk, ss. 37

Kilka lat temu ukazała się książka poświęcona słupskiemu oddziałowi ZK-P napisana przez Z. Machurę (obejmowała okres do 2001 r.). Teraz ukazała się następna, w której autora zaczyna od refleksji dotyczącej początków oddziału i tego, jak doszło do jego powstania. Następnie zaś przedstawia w postaci zapisów kalendarzowych najważniejsze wydarzenia w minionym 30-leciu. Co ważne – książka została opatrzona licznymi fotografiami, obrazującymi działalność oddziału.

Marek Dziecielski, *Organizacja i funkcjonowanie sądownictwa szlacheckiego w Ziemi Łęborsko-Bytowskiej w XV-XVIII wieku. Urzędnicy*, Gdańsk 2006, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, ss. 274

Książka oprócz wstępu, składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej autor przedstawia charakterystykę szlachty bytowsko-łęborskiej, jej stan posiadania, wykształcenie oraz organizację sądownictwa szlacheckiego (od czasów krzyżackich po wiek XVIII). W drugiej, zasadniczej części znalazły się spisy urzędników sądowych oraz ich biografie. Ponadto w aneksach podano wykaz marszałków sejmików oraz nadstarostów łęborsko-bytowskich.

***Dziedzictwo... 15 lat Gminy Puck 1991-2006*, red. Jan P. Dettlaff, Bydgoszcz-Puck 2006, wyd. Pomorska Oficyna Wydawniczo-Reklamowa s.c., ss. 248**

Na tę bogato wydaną, wręcz albumową, dwujęzyczną (polsko-niemiecką) księgę złożyło się sześć tekstów. W pierwszym T. Puzkarczuk zaprezentował rozwój gminy w minionych 15 latach. Następnie D. Król omówiła badania archeologiczne na tym terenie, a A. Groth przedstawił wsie królewskie, leżące na obecnym obszarze gminy, w XVIII wieku. Do historii nawiązywali też następni autorzy: M. Jeszke zaprezentował gminę na dawnych pocztówkach, J. Borzyszkowski opisał wybitne postaci z tego terenu, zapisane w dziejach ruchu kaszubsko-pomorskiego, a D. Dettlaff i J.P. Dettlaff przedstawili dziedzictwo kulturowe zapisane w zabytkach (malarstwo, rzeźba, sztuka sakralna itd.).